

Asia: VN/2821/2024

## **Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi**

### **Lausunnonantajan lausunto**

#### **a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?**

-

#### **b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?**

MLL:n vastaus kysymyskohtiin a ja b: MLL pitää hyvänä tarkoitusta kasvatuksellisten keinojen selkiyttämiseen lastensuojelulaissa. Asia on noussut toistuvasti ja pitkään esille ja siihen on kaivattu linjauksia. Kuten esitysluonnoksessa todetaan, selkiyttäminen ei kuitenkaan voi olla liian yksityiskohtaista (Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset: Listaukset sallituista kasvatuskeinoista, s. 73), vaan lapsikohtaiselle lapsen edun mukaiselle harkinnalle tulee jättää sijaa. Vahva oikeudellinen lähtökohta ja edellytys asiassa on, kuten LsL 4 a §:ssä säädetään, lapsenhuoltolain 1 § sekä siihen liittyvä tulkinta- ja oikeuskäytäntö (ks. esim. teokset: Lapsen oikeudet perheessä (2021), toim. Hakalehto & Toivonen; Linnanmäki & Tolonen (2020): Uudistunut lapsenhuoltolaki).

Lapsen kasvatusta on aina välttämättä tilanteiden ja keinojen punnintaa, mutta ei oikeudesta vapaata aluetta myöskään perhepiirissä (ks. mm. KKO 2008:93, kohta 22: ”Lapsen huoltajan on käyttäessään oikeuksiaan lapsensa huollossa ja kasvatuksessa otettava huomioon lapsen perusoikeuksista mahdollisesti johtuvat rajoitukset, ja mahdollisissa ristiriitatilanteissa pyrittävä nimenomaan lapsen kokonaisuutena parhaalla mahdollisella tavalla toteuttaviin ratkaisuihin.” Lapsenhuoltolakiä muutettaessa eduskunta hyväksyi lausuman: ”Eduskunta edellyttää, että hallitus ohjeistaa lapsenhuoltolain uudistuksen toimeenpanossa lapsen edun olevan kaikkea päätöksentekoa ja toimintaa ohjaava tulkintaperiaate” (EV 175/2018 vp – HE 88/2018 vp).

Lakivaliokunnan mietinnössä 12/2018 vp liittyen lapsenhuoltolain muuttamiseen todetaan, että sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan antaman lausunnon mukaan lapsen edun tulee olla ensisijainen ja keskeisin harkintaperuste kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa ja että lapsen edun tulee olla läpileikkaava, kaikkea lapsenhuoltolain päätöksentekoa ja toimintaa ohjaava tulkintaperiaate, jota on arvioitava aina tilanne- ja tapauskohtaisesti kunkin lapsen kohdalla (StVL 6/2018 vp). Lakivaliokunta yhtyi tähän näkemykseen ja piti tärkeänä, että lapsen edun merkitys ymmärretään näin myös käytännössä. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdotti lausumaa siitä, että

valtioneuvoston tulee uudistuksen toimeenpanossa antaa ohjeistusta lapsen edun merkityksestä kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa (Lakivaliokunnan lausumaehdotus: ”Eduskunta edellyttää, että hallitus ohjeistaa lapsenhuoltolain uudistuksen toimeenpanossa lapsen edun olevan kaikkea päätöksentekoa ja toimintaa ohjaava tulkintaperiaate”).

MLL kiinnittää huomiota hallituksen esitysluonnoksen rakenteellisiin haasteisiin. Ehdotuksessa 4 b § ja 4 c § ovat sisällöltään hyvin yksityiskohtaisia, mutta ne on kirjattu lastensuojelulain yleisiin säännöksiin. Ymmärrettävää on, että ne halutaan kirjata kasvatuksellisten keinojen (4 a §) yhteyteen, mutta näin kirjattuna ne muuttavat lain systematiikkaa ja rakennetta ja siten jossain määrin vaikeuttavat tulkintaa. Toisaalta on vaikea hahmottaa, mihin muuhun kohtaan/asiayhteyteen lastensuojelulaissa kyseiset pykäläehdotukset voisi asemoida.

MLL pitää asianmukaisina esityksen 4 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa avattuja ”fyysiseen koskemattomuuteen” puuttumisen lähtökohtia. Säännöksellä ei siis ole tarkoitus muuttaa oikeustilaa vaan selkeyttää nykytilaa. Kuitenkaan säännöstasolla kyseinen asia ei ole ehdotuksessa riittävän selkeästi ilmaistu ja vaatii perusteluissa tarkennusta, jottei se johda käytännön tilanteissa tulkintaongelmiin ja oikeudenloukkauksiin.

Esitysluonnoksessa aineiden ja esineiden poisottaminen ehdotetun 4 b §:n mukaisesti katsotaan kasvatukselliseksi rajaamiseksi ja on näin ollen mahdollista myös perhehoidossa.

Periaatteessa MLL kannattaa, että perhehoidossa voitaisiin toimia esityksen 4 b §:n mukaisesti, mutta esittää huolensa siitä, että perhehoidon valvonnassa on ollut puutteita ja nykyiset valvonta- ja ohjausrakenteet voivat johtaa epätarkoituksenmukaiseen ja lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta ongelmalliseen toimintaan. Siinä mielessä 4 a §:ään ehdotettu velvollisuus asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä keskustella menettelytavoista, ja kasvatuseriaa- ja kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä on askel oikeaan suuntaan, mutta valvontaa ja sen resursseja tulisi vahvistaa. MLL pitää välttämättömänä, että perhehoitajien valmennuksessa kiinnitetään erityistä huomiota juuri ehdotettujen 4 a-c §:n sisältöön ja niiden mukaisiin menettelytapoihin. Ilman perusteellista valmennusta ja koulutusta sekä valvonnan tehostamista ja sen resurssien lisäämistä riski väärintulkintoihin on merkittävä. MLL korostaa, että sosiaalityöntekijä on avainasemassa siinä, että perhehoidossa ymmärretään riittävällä tarkkuudella 4 a-c §:n sisältö ja miten lapsen tarpeisiin vastataan.

MLL pitää ongelmallisena, että säännösehdoituksiin (4 b-c §) sisällytettyjen aineiden ja esineiden kirjo on hyvin laaja. Se ei mahdollista riittävän tarkkaa sääntelyä, vaan jättää liikaa tulkinnanvaraa säännöstasolla. Myöskään säännösehdoitusten yksityiskohtaiset perustelut eivät kykene antamaan tähän selkeyttä ja riittävää tukea säännösten toimeenpanoon. Esimerkiksi päihteiden ja tupakkatuotteiden poisottaminen on selkeämpää kuin viestinnän mahdollistavien laitteiden poisottaminen. Erityisen ongelmallinen kohta sääntelyn kannalta on rahavarojen ja maksuvälineiden poisottaminen. Niiden osalta lapselle tulee turvata vähintään käyttövarojen hallinta.

EOA on ottanut mobiililaitteiden poisottamiseen kantaa esim. ratkaisuisaan EOAK/5985/2021 ja kyseinen ratkaisu osaltaan kuvaa, miten moniulotteisesta tilanteesta, toiminnasta ja harkinnasta voi olla kysymys <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5985/2021> Em. ratkaisussaan EOA mm. arvioi, että kasvatuksellisena toimenpiteenä, yhteisymmärryksessä toteutuessaan puhelimen yösäilytys toimistossa ei olisi ollut laajuudeltaan rajoitustoimenpidettä vastaava.

Jos kysymys on esimerkiksi lapsen peliriippuvuudesta tms. sellaisesta asiasta, josta syystä arvioitaisiin, että lapsen mobiililaitteen käyttö ei olisi mahdollista pidempään aikaan, niin tilanne olisi

jo huomattavasti haastavampi ja moniulotteisempi. Mobiililaitte saattaa olla lapselle erittäin merkittävä yhteydenpidon väline, jota on vaikea korvata muulla tavoin, ja lisäksi se usein sisältää lapsen tavanomaisen elämän kannalta tärkeitä toimintoja esim. matkustamisen kannalta. Tällöin suhteellisuusperiaatteen mukainen punninta voi olla haastavaa ja sen arvioiminen, mikä on 4 c §:n mukaisesti ”välttämätön” aika voi olla ongelmallista määritellä. Tämä korostaa etenkin perhehoidossa 4 b § 5 mom ja 4 c § 2 mom mukaista yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Säännöksen tarkoituksen toteutumisen kannalta on tärkeää, että perhehoitajat ovat hyvin tietoisia sääntelystä ja sosiaalityöntekijän tavoittaa helposti ja hän myös tuntee riittävän hyvin lapsen tilanteen ja yksilölliset tarpeet, jotta asiassa voidaan tehdä aitoa arviota 4 c §:n mukaisen päätöksen perustaksi. Asiaa mutkistaa 4 c §:n sanamuoto ”heti tilanteen rauettua”, sillä sen tulkintaan/määrittelyyn ei moninaisissa käytännön tilanteissa esitysluonnoksesta tule riittävästi tukea. Asian hahmottamista vaikeuttaa lisäksi poisotettavien esineiden ja aineiden laaja kirjo ja käyttötarkoitus, johon pyritään vastamaan yhdellä säännöksellä.

MLL haluaa painottaa tässä yhteydessä, että pelkästään mobiililaitteiden poisottamisella ja juridisilla säännöillä ei poisteta merkittäviä mobiililaitteiden käyttöön liittyviä lapsen hyvinvointiin vaikuttavia ongelmia ja riskejä, kuten peliriippuvuutta tai kiusaamista. MLL:n selvityksessä ”Nuoret ja nettikiusaaminen” kyselyyn vastanneet 13–18-vuotiaat nuoret tuovat esille, että nettikiusaaminen on lisääntynyt kaikissa kanavissa hälyttävästi <https://www.mll.fi/tiedotteet/mlln-selvitys-nuorten-nettikiusaaminen-rajahiti-kasiin/> Kiusaamiseen puuttuminen ja seuraukset ovat olemattomia, ja nuoret jäävät asian kanssa yksin. MLL korostaa digitaisten ja kriittisen mediakasvatuksen roolia myös lastensuojelussa. Jokaisella lapsella ja nuorella tulee olla mahdollisuuksia oppia teknologista ja mediakulttuurista osaamista, ymmärrystä ja kriittisyyttä kuten myös digitalisoidussa ajassa keskeisesti tarvittavia, omaa hyvinvointia ja terveyttä tukevia taitoja. On huolehdittava, että lastensuojelun ammattilaiset ja perhehoitajat saavat riittävästi tukea, resursseja ja koulutusta tämän toteuttamiseen omassa työssään.

## **2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisuonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?**

Kyseiset esitysluonnoksen säännösehdotukset jäävät epäselviksi: mikä faktuaalinen merkitys kyseisillä säännöksillä on hyvinvointialueen toiminnassa ja miten itseasiassa hybridiyksiköt näihin säännöksiin tarkalleen ottaen ja tosiasiallisesti liittyvät?

Esitysluonnoksessa tuodaan esille, että lastensuojelun hybridimallin kehittämiseen on osoitettu 0,5 miljoonaa euroa vuodesta 2025 lähtien. Luonnoksessa todetaan, että siihen sisältyvät myös ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian osaamisen yhteensovittavien lastensuojelun palveluyksiköiden (ns. hybridiyksiköt) toteuttamiseen. Samalla todetaan, että palvelusta tai sen sisällöstä ei kuitenkaan säädettäisi lastensuojelulaissa eikä muuallakaan lainsäädännössä vaan lastensuojelulakiin ja terveydenhuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi informatiivisuonteiset viittaukset järjestämislain ja sen nojalla annetun niin sanotun YTA-asetuksen yhteistyövelvoitteisiin vaativien lastensuojelupalveluiden turvaamisessa.

MLL toteaa, että kokonaisuudessaan hybridiyksikkö-käsite jää esitysluonnoksessa irralliseksi ja epäselväksi, vaikka lastensuojelun ja lasten- ja/tai nuortenpsykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä mainitaankin esimerkkejä. Asian hahmottamista haittaa se, että esitysluonnoksessa kyse on pelkästään viittaussäännöksestä jo voimassa olevaan lainsäädäntöön, mutta samalla luonnoksessa

yleisesti käytetään myös käsitettä ”hybridiyksikkö”, joka antaa kuvan vakiintuneesta ja selkeästä palvelurakenteesta. Esityksen tavoitteena on parantaa lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tosiasiallisesti päästä tarvitsemiinsa paitsi lastensuojelun myös terveydenhuollon palveluihin. Tämä kokonaisuus kaipaakin selkeyttämistä siltä osin, miten tämä tavoite toteutetaan ja turvataan.

#### **a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?**

Kuntouttava suljettu laitospalvelu on uusi konstruktio ja sillä on merkittäviä vaikutuksia laitospalvelun asiakkaana olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja myös riski niiden loukkauksiin on suuri. Myös erityistä huolenpitoa ollaan uudistamassa merkittävästi (erityisen huolenpidon jakson jatkaminen, ehdotettu 60 b §). Esityksen perusteella jää tarkalleen ottaen epäselväksi, millaisin hoidollisin tai kuntouttavin perustein lapset ja nuoret valikoituvat esimerkiksi suljettuun laitospalveluun tai erityisen huolenpidon jaksolle tai nk. hybridiyksiköihin. Esitysluonnoksessa on keskitytty rakenteiden luomiseen mutta varsinainen palvelun sisältö, ja siitä hyötyvien asiakasryhmien määrittely on jäänyt keskeneräiseksi. Kysymys on olennainen, jotta hoitoa ja tukea tarvitsevat lapset ja nuoret ohjautuvat oikeaan palveluun ja saavat optimaalisen avun, tuen ja kuntoutuksen. Keskeisiä kysymyksiä ovat mm.: miten ja missä tilanteissa ja ketkä lapset eri palveluihin ohjautuvat, miten erityistä huolenpitoa voitaisiin kehittää, jotta kuntouttavan suljetun laitospalvelun tarve olisi mahdollisimman vähäinen? Näkökulman palveluiden kehittämisessä ja toimeenpanossa tulee olla aidosti lapsen tarpeissa.

MLL tunnistaa, että lapset, jotka ovat esimerkiksi vakavassa rikoskierteessä, tarvitsevat riittävän pitkään kestävää ja vahvaa hoitoa ja kuntoutusta. On kuitenkin tärkeää arvioida jatkovalmistelussa, kykenevätkö suljetut laitospalvelut tällaista kuntoutusta lapsille tarjoamaan, vai voiko suljettuihin laitospalveluihin ohjaaminen itse asiassa johtaa lasten ”säilyttämiseen” määrittelemättömän ajanjakson ajaksi lasten kuntouttamisen sijaan. Miten päästään tavoitteeseen, että lapsi irtautuu väkivalta- ja rikoskierteestä näiden intensiivisten hoidollisten ja kuntouttavien palveluratkaisujen avulla? Esitysluonnoksen perusteella jäi myös epäselväksi, miten lastensuojelun ja lasten- ja/tai nuortenpsykiatrian yhteensovitetut yksiköt liittyvät tähän kokonaisuuteen. MLL korostaa tässä yhteydessä LsL 50 §:n mukaista velvoitetta sijaishuoltopaikan valinnasta: Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee aina kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen.

Se, miten kuntouttava suljettu laitospalvelu voi vastata sinne sijoitettujen lasten tarpeisiin, riippuu pitkälti siitä, millainen hoito ja kuntoutus laitospalvelussa on, valikoituuko laitokseen juuri ne lapset, jotka palvelusta hyötyvät (lapsen ohjautuminen oikeaan palveluun) ja miten kyetään järjestämään riittävän tehokkaasti ja oikea-aikaisesti myös lapsen siirtyminen pois suljetusta laitospalvelusta, kun lapsi hyötyy jostain toisesta sijaishuollon palvelusta paremmin. Vakavassa väkivaltakierteessä lapsella voi olla myös vakavia päihdeongelmia ja mielenterveyden ongelmia. MLL pitää tärkeänä, että eri palvelumuodot eivät ole hoidon ja kuntoutuksen suhteen liian siiloutuneita ja segregoituneita, vaan lapsi kohdataan yksilönä ja hän saa sijaishuoltopaikassa monipuolisesti apua ja tukea ongelmiinsa.

MLL korostaa, että myös esitysluonnoksen mukaisia kuntouttavia suljettuja laitospalveluita koskevat lastensuojelulain yleiset säännökset ml. lastensuojelulain 4 § ja 4 a § (LsL 4 a § 1 mom): Lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatusta, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden

tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetään).

Esityksen 49 c §:n mukaisesti lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun olisi voimassa toistaiseksi. MLL pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa arvioidaan tarkemmin, olisiko määräaikainen muutoksenhakukelpoinen päätös parempi lapsen ja huoltajien oikeusturvan näkökulmasta.

MLL kiinnittää huomiota esitysluonnoksessa siihen, että sijoittaminen kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun koskee kaikenikäisiä lapsia. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että erityinen huolenpito on suunnattu 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Jatkovalmistelussa tulisi vakavasti pohtia sitä, että suljettuun laitospalveluun asetettaisiin vähintään sama ikäraja kuin erityiseen huolenpitoon.

**b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?**

-

**c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?**

MLL pitää ongelmallisena, että säännösehdoitusten mukaan päätös sijoituksesta kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sisältäisi aiemmista lastensuojelulain sijoituspäätöksistä poiketen 71 §:n mukaiset rajoitukset, joihin ei tällöin voitaisi koko sijoitusaikana erikseen hakea muutosta. Asia on merkittävä lapsen oikeusturvan sekä yksilö-/tilannekohtaisen arvioinnin näkökulmasta.

Asiakassuunnitelma on tärkeää tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein. MLL pitää hyvänä, että sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Samalla on huolehdittava siitä, että tämä ei tule käytännössä tarkoittamaan sitä, että asiakassuunnitelmia ei pääsääntöisesti tarkistettaisi ennen 4 kuukauden täyttymistä.

Lausunnolla oleva esitysluonnos on laajuudeltaan merkittävä ja sisältää kokonaisuudessaan erittäin paljon perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta keskeisiä kysymyksiä. Tästä syystä MLL ehdottaa, että myös muun sijaishuollon osalta asiakassuunnitelman tarkistamista arvioitaisiin siitä näkökulmasta, että tulisiko sen maksimitarkistamisväli olla lyhyempi kuin kerran vuodessa (LsL 30 §: Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa). MLL korostaa, että säännöllinen moniammatillinen arviointi myös sitouttaa työskentelyyn ja sen vaikuttavuuden arviointiin.

**d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?**

Ks. MLL:n vastaus kohtaan 3 a.

**4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?**

Ei kantaa

#### **Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.**

Kuten MLL aiemmin lausunnossaan totesi, EHO:n tarkoituksenmukaisuuden ja hoidon onnistumisen kannalta keskeistä on, että erityisen huolenpidon jaksolle pääsevät ne lapset, joille se on tarkoitettu ja keille siitä on hyötyä. Tärkeää on, että EHO:ssa on käytettävissä moniammatillinen asiantuntijaryhmä.

#### **62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko**

Esitysluonnoksen ehdotetussa 62 §:ssä säädettäisiin, että lapsen oikeutta pitää yhteyttä perhekodin tai laitoksen ulkopuolella oleviin henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään, voitaisiin rajoittaa tietyin rajatuin edellytyksin. Ehdotetun 63 §:n mukaan yhteydenpidon rajoittamista koskevassa päätöksessä, joka koskee em. tilannetta, on mainittava ne henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske.

MLL kannattaa 62 §:n ehdotusta, sillä yhteydenpitoa on välttämätöntä joissain tilanteissa rajoittaa myös silloin, kun rajoituksen kohteena olevaa henkilöä tai henkilöpiiriä ei voida määritellä. Tilanne voi liittyä esim. siihen, että lapsi on voinut elää huumeita käyttävässä kaveripiirissä tai rikoksia tekevässä joukossa ja lastensuojeluviranomaisilla ei ole tarkempaa tietoa näistä henkilöistä. Mikäli yhteydenpitoa ei rajoiteta, lapsi saattaa sijaishuoltoon sijoituksen aikana jatkaa hänelle vahingollisten suhteiden ylläpitämistä, mikä vaarantaa lapsen kasvua ja kehitystä sekä sijaishuollon tavoitteiden toteutumista.

MLL kuitenkin esittää huolen siitä, että näin toimittaessa saatetaan epätarkoituksenmukaisesti samalla rajoittaa lapselle läheisten henkilöiden välistä yhteydenpitoa. On huolehdittava siitä, että päätöksessä kyetään riittävästi kohdistamaan rajoitus pelkästään lapselle haitalliseen yhteydenpitoon. Lähtökohtahan tässä on poikkeuksellinen (vrt. LsL 54 §): lapsi voi pitää yhteyttä ainoastaan päätöksessä mainittuihin henkilöihin. Asiassa korostuu LsL 63 §:n mukainen velvollisuus mainita päätöksessä rajoituksen syy sekä millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee, jotta voidaan mahdollisimman tarkasti määrittää niiden henkilöiden piiri, joihin lapsi ei voi pitää yhteyttä. Tässä tärkeää on paitsi kommunikaatio lapsen niin myös huoltajien kanssa.

#### **64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa**

MLL on antanut lausunnon liittyen luonnokseen hallituksen esitykseksi eduskunnalle sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta <https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/mln-lausunto-sosiaalihuoltolain-vanhuspalvelulain-ja-asiakasmaksulain-muuttamisesta/>, jossa tarkasteltiin myös teknistä valvontaa lastensuojelulaitoksessa. Lausunnossaan MLL piti tärkeänä, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädetään, mikäli sitä käytetään.

Ihmisoikeusvalvontaelimet ovat ottaneet kantaa lasten tekniseen valvontaan lasten oikeuksien näkökulmasta erityisesti suljetuissa laitoksissa, kouluissa ja muissa hoito- tai kasvatustoimintaympäristöissä. MLL käsitteli em. lausunnossaan laajasti ihmisoikeusvalvontaelinten kannanottoja asiaan. Yhteenvetona voidaan todeta, että kameravalvonta voi olla käytössä lasten osalta vain tietyin ehdoin. Valvonnan tulee olla välttämätöntä ja oikeasuhtaista, valvonnalla tulee olla selkeä oikeudellinen perusta ja sen on oltava tarkoituksenmukaista, valvonnassa on kunnioitettava lasten yksityisyyttä ja ihmisarvoa ja lasten ollessa valvonnan kohteena on

noudatettava erityistä huolellisuutta ja suojelua. Lisäksi lapsilla tulee olla käytettävissään riittävät, tehokkaat ja ymmärrettävät oikeussuojakeinot asiaan liittyen.

Eduskunnan oikeusasiamies on ottanut kantaa kameravalvontaan esim. ratkaisussaan (EOAK/4138/2/09, 31.12.2010). EOAn mukaan kameravalvonta voi tietyin edellytyksin olla mahdollista, jos valvonta- ja huolenpitotehtävä sitä edellyttää. Lasten yksityisyyden suojan kunnioitusta koskeva velvoite edellyttää EOAn mielestä kuitenkin mm., ettei kameravalvontaa uloteta lasten omiin huoneisiin eikä esimerkiksi peseytymis- ja saniteettitiloihin. Oma huone on lastensuojelulaitoksessa asuvalle lapselle paikka, jota voidaan pitää lapsen yksityiselämän suojan ja kotirauhan suojan piiriin kuuluvana alueena.

EOAn mukaan eristämistila on yksityisyyden suojan näkökulmasta erityisasemassa, sillä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on erityinen huolenpitovastuu eristettynä olevan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Lain mukaan eristetyn lapsen huolenpidon tulee olla jatkuvaa. Tällainen lakiin perustuva jatkuva huolenpitovastuu oikeuttaa myös teknisin apuvälinein tapahtuvan valvonnan. Hyväksyttävyyteen vaikuttaa olennaisesti myös se, että eristämisen edellytysten vuoksi eristetty lapsi on erityisen turvan tarpeessa sekä se, että eristämiselle on tietty laissa määritelty enimmäisaika, joka ei jatkuvan valvonnan näkökulmasta ole kohtuuttoman pitkä. Tekninen valvonta ei EOAn mukaan voi kuitenkaan korvata hoito- ja kasvatushenkilökunnan käyntejä eristetyn lapsen luona.

Itä-Suomen aluehallintovirasto on todennut lastensuojelun sijaishuollon toimintayksikköön liittyvän epäkohtailmoituksen perusteella, että toimintayksikössä ei oltu suhteellisuusperiaatteen mukaisesti käyttänyt ensisijaisesti muita, vähemmän lasten yksityisyyteen kajoavia keinoja turvallisuuden parantamiseksi toimintayksikössä ennen kamera- ja kulunvalvontaan turvautumista. AVIn mukaan lasten huoneiden oviin ja ikkunoihin asennetut kulunvalvontalaitteet eivät noudattaneet sijaishuollon toimintayksikössä suhteellisuusperiaatetta. (ISAVI/9131/2021).

MLL nosti lausunnossaan esille, että esitysluonnoksessa oli tarkasteltu hyvin ohuesti tilannetta, jossa esimerkiksi yhden henkilön vuoksi sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa järjestetään kameravalvonta. Tämä voi olla käsillä esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa yhden henkilön taipumus vahingoittaa itseään vaikuttaa siihen, että myös kaikkia muita yksikön asukkaita valvotaan kameravalvonnalla yhteisissä tiloissa, vaikka heidän osaltaan tarvetta kameravalvontaan ei olisi. Asiaa tulisi tarkastella kollektiivisesta näkökulmasta suhteellisuusperiaatteen kannalta.

Lastensuojelun osalta eduskunnan oikeusasiamies on ottanut kantaa laitoksen yleisissä tiloissa tapahtuvaan kameravalvontaan, jolla EOAn mukaan ei puututa yhtä voimakkaasti lapsen yksityisyyteen kuin valvonnalla eristämistilassa tai lapsen omassa huoneessa. Puuttumista ei voida kuitenkaan EOAn mukaan sulkea pois. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että yksityiselämä on väljä vyöhyke, jota ei voi määritellä tyhjentävästi. Julkisessa ulottuvuudessakin on tuomioistuimen mukaan olemassa yksilön ja muiden välinen vuorovaikutusvyöhyke, joka saattaa kuulua yksityiselämän piiriin. Sen vuoksi pelkästään sillä perusteella, että tietyt toimenpiteet tapahtuvat kodin tai vastaavien yksityisten tilojen ulkopuolella, ei tuomioistuimen ratkaisun mukaan voitu sulkea pois sitä, että näillä toimenpiteillä oli mahdollista puuttua henkilön yksityiselämään. Laitoksen yleisissäkin tiloissa kameravalvonnalle tulee EOAn mukaan olla perusteltu syy ja kameravalvonnan sekä sen syyn tulee olla kaikkien tiedossa. (EOAK/4138/2/09, 31.12.2010).

Eduskunnan oikeusasiamies totesi ratkaisussaan (EOAK/5377/2018, 20.5.2019), että kameravalvonnan järjestämisessä on noudatettava suhteellisuusperiaatetta. Tällöin on arvioitava, voidaanko kameravalvonnan sijasta käyttää muita lapsen yksityisyyttä paremmin huomioivia keinoja.

EOA korosti, että kameravalvonnan järjestämisellä ei voida korvata puutteellisia, sijoitettujen lasten hoidontarpeeseen vastaamattomia henkilöresursseja. EOA oli tarkastuskäynnillään kiinnittänyt huomiota siihen, että jokainen lapsen huoneensa ulkopuolella ottama askel tallentuu videolle. EOA ei pitänyt hyväksyttävänä näin laajan kameravalvonnan järjestämistä lapsen kodiksi tarkoitettussa tilassa ja sen ympäristössä. Lastensuojeluyksikön lapset olivat kertoneet tarkastuksessa, että laitoksessa on kaikissa yleisissä tiloissa kameravalvonta. Nauhoitus alkaa heti, kun kamera havaitsee liikettä. Lapset eivät voineet poistua omasta huoneestaan ilman, että kaikki heidän liikkeensä tallentuvat videolle. Lapset kertoivat, että kamerat ovat ulkona talon takana ja yleisissä tiloissa. Lapset eivät tienneet äänittävätkö kamerat. (EOAK/5377/2018, 20.5.2019).

Osa aluehallintovirastoista on todennut, että sosiaalihuollon yksikössä asiakkaan oman huoneen lisäksi yksikön asiakkaiden käyttöön tarkoitetut yhteiset tilat kuuluvat kotirauhan ja yksityiselämän suojan piiriin. Aluehallintovirastot katsovat, että asiakkaan oma huone ja yksikön asiakkaiden käyttöön tarkoitetut yhteiset tilat muodostavat yhdessä asiakkaan kodin, minkä vuoksi myös yksikön yhteisissä tiloissa on annettava asiakkaalle mahdollisuus toteuttaa yksityiselämän piiriin kuuluvia toimintoja ilman, että hänen yksityisyyttään loukataan oikeudettomalla kameravalvonnalla. Itä-Suomen aluehallintovirasto on todennut päätöksessään, että lastensuojelun sijaishuollon toimintayksikössä kameravalvontaa on mahdollista toteuttaa toimintayksikön ulko-ovilla ja piha-alueilla asiakasturvallisuuden varmistamiseksi silloin, kun se on välttämätöntä, eikä asiakasturvallisuus ole muilla keinoin varmistettavissa. AVI myös korosti, että kameravalvontaa ei pidä käyttää lasten kasvatuksessa tai arjen ristiriitatilanteiden selvittämisessä (ISAVI/9131/2021).

MLL korosti lausunnossaan, että sosiaalihuoltolaki on se säännöskokonaisuus, jossa luodaan perusteet ja lähtökohdat teknologisten ratkaisujen käytölle sosiaalihuollossa, myös lastensuojelussa. Varsinainen perusta sekä premissit teknologisten ratkaisujen käytölle tulee siis kirjata sosiaalihuoltolakiin. Valitettavasti ehdotetut säännökset sosiaalihuoltolakiin olivat kuitenkin liian ylimalkaisia ja tulkinnanvaraisia. Lisäksi säännösten perustelut olivat lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta liian suppeat ja epäselvät.

## **65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa**

-

## **66 § Henkilöntarkastus**

-

## **66 a § Henkilönkatsastus**

-

## **67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen**

-

## **68 § Kiinnipitäminen laitoksessa**

Säännösehdotuksen mukaan kiinnipitäminen on lopetettava heti, kun se ei ole enää välttämätöntä, Tämä on koko säännöksen soveltamisen kannalta olennainen ehto. Säännösehdotukseen on kirjattu myös ”lyhytaikaisuus”, johon voi liittyä tulkintaongelmaa ja ristiriitaisia käytäntöjä. Se, mitä



”lyhytaikaisella” säännöksessä tarkalleen ottaen tarkoitetaan, on hyvä määritellä tarkemmin perusteluissa, jotta se ei aiheuta epäselvyyttä käytännön tilanteissa. Säännöksen täsmällisyys ja tarkkarajaisuus turvaa sitä, että epäyhdenmukaisilta soveltamiskäytännöiltä välttyttäisiin.

On hyvä, että säännösehdotukseen rakennetaan kiinnipitämiseen liittyvät premissit (esim. säännösehdotuksen 3 momentti), jotka korostavat rajoitustoimenpiteen viimesijaista luonnetta (kokonaisuutena arvioiden välttämätöntä) ja vahvaa lapseen ja tilanteen yksilöllisyyteen liittyvää harkintaa myös sen toteutuksessa. Esitysluonnoksessa olisi hyvä säännöskohtaisissa perusteluissa korostaa vielä vahvemmin asiaan liittyvää ammattilaisten koulutuksen merkitystä ja painottaa tätä myös toimeenpanossa.

Vaikutusten arvioinnin kannalta tärkeä oikeudellinen lähtökohta on perustuslaki sekä perusoikeuksien rajoittamiskriteeristö (PeVM 25/1994 vp), lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteet sekä muut asiaankuuluvat ihmisoikeusvelvoitteet ja muu asiaan liittyvä kansallinen lainsäädäntö. Tämän olisi ollut hyvä nousta esille selkeämmin esitysehdotuksessa.

#### **68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi**

Ehdotetun säännöksen yksityiskohtaiset perustelut ovat niukat. Koska säännösehdotus on uusi, olisi ollut tarpeen käsitellä asiaa tarkemmin säännöskohtaisissa perusteluissa, jotta voidaan välttää ylilyönnit lapsen laitoksesta poistumisen ehkäisemiseksi. Käytännön tilanteissa voi olla ongelmallista tulkita, milloin ja missä vaiheessa on kysymys tosiasiallisesti poistumisyrityksestä.

#### **69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen**

-

#### **69 b § Lapsen kiinniotto**

Säännösehdotus jää tulkinnanvaraiseksi ja epäselväksi. Säännösehdotuksen yksityiskohtaiset perustelut eivät riittävästi tue säännösehdotuksen kirjausta, jolloin säännösehdotuksen toimeenpano on vaikeaa.

#### **69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen**

-

#### **69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen**

-

#### **69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta**

-

#### **71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana**

Säännös on vaikeatulkintainen. Suljettuun laitospalveluun liittyviä rajoituksia on kaiken kaikkiaan käsitelty varsin suppeasti säännösehdotuksen perusteluissa. Lapsen viestintään tarkoitettujen välineiden poisottamisella koko sijoituksen ajaksi on vaikutuksia myös lapsen mahdollisuuksiin

ylläpitää yhteyttä läheisiinsä (LsL 54 §). Esitysluonnoksessa olisi tullut tarkemmin kuvata, miten läheissuhteiden ylläpito turvataan.

## **72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana**

-

**6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?**

Ei kantaa

### **Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.**

-

**7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaaivatko ehdotukset tätä tavoitetta?**

Ei kantaa

### **Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.**

Ks. MLL:n lausunnon aiemmat kohdat.

MLL haluaa kiinnittää huomiota erityisen suojelun osalta esitysluonnoksen tekstikohtaan: ”Kasvatuksellisten käytäntöjen asema näyttäytyi epäselvänä sijoitettujen lasten arjessa. Vastauksissa tuotiin selkeästi esille näkemys siitä, että lapsen itsemääräämisoikeuden korostamisesta on muodostunut este lapsen edun mukaiseen suojelutarpeeseen vastaamiselle”. Kyseinen kohta liittyi STM:n kyselyn vastauksiin.

MLL tuo esille ja korostaa tässä itsemääräämisoikeuden käsitteen yhteyttä lapsen oikeuksien sopimuksen mukaiseen lapsen edun velvoitteeseen (LOS 3 art.). Oikeussubjekteina lapsilla on itsemääräämisoikeus, mutta sen sisältö on erilainen kuin aikuisen. Lasten itsemääräämisoikeus on rajoitettu, mutta se lisääntyy vähitellen lapsen kehittyvien valmiuksien kasvaessa. Itsemääräämisoikeuttaan lapset käyttävät ensisijaisesti osallistumisoikeuksien kautta (esim. EIT M & M v. Kroatia 3.12.2015).

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lähtökohta lapsen itsemääräämisoikeuteen on sama kuin perustuslaissa: lapsi on oikeudellisesti ja sosiaalisesti täysimääräinen oikeussubjekti, mutta hänen itsemääräämisoikeuttaan on rajoitettu. Useimmiten lapsen itsemääräämisoikeuteen viitataan lapsen kehittyvien valmiuksien käsitteen yhteydessä. Kehittyviin valmiuksiin liittyy keskeisesti ajatus siitä, että mitä enemmän tietoa, ymmärrystä ja valmiuksia lapsella on, sitä enemmän lapsen omille näkemyksille tulee antaa lasta koskevissa asioissa painoarvoa. Velvoite koskee sekä vanhempia että lasten asioissa toimivia ammattilaisia. Kehittyvien valmiuksien lisäksi lapsen itsemääräämisoikeus on kiinteästi yhteydessä myös lapsen osallisuusosoikeuksia koskevaan sääntelyyn. Velvoite ottaa lasta koskevissa asioissa huomioon lapsen näkemykset hänen ikäänsä ja kehitystasoa vastaavasti kunnioittaa lapsen kulloisenkin kehitystason mukaista itsemääräämisoikeutta (ks. asiassa erityisesti Virve Toivonen: Lapsen itsemäärääminen ja osallisuus sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä. STM:n julkaisuja 2023:19).

Lapsen osalta hänen itsemääräämisoikeutensa on aina välttämättä sidoksissa lapsen etuun (lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 art.). Lapsen etu veloitteena pitää sisällään sekä lapsen suojelun periaatteen että osallisuusperiaatteen. Tarkoituksena ja tavoitteena on aina löytää lapsen edun mukainen ratkaisu. Suojelun periaate ja osallisuusperiaate limittyvät toisiinsa ja saavat eri painoarvon riippuen kulloisestakin tilanteesta. Tätä on tärkeää korostaa myös lastensuojelulain muutosten toimeenpanossa, koulutuksissa ja ohjeistuksissa.

## **8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.**

Esitysluonnos on laaja ja sisältää perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta erittäin merkittäviä muutoksia lastensuojelun sijaishuoltoon. Esitysluonnos sisältää kohtia (myös säännösehdotusten osalta), jotka ovat vaikeasti tulkittavia ja epäselviä. Ehdotettujen säännösten soveltaminen käytännössä voi muodostua hankalaksi ja soveltamiskäytännöt epäyhtenäisiksi.

Erityisesti kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun liittyvä sääntely vaatii vielä harkintaa esim. toistaiseksi voimassa olevan päätöksen osalta sekä perusteellista vaikutusten arviointia laitospalveluun liittyvien rajoitusten osalta. Jotta suljettu laitospalvelu voisi toimia aidosti kuntouttavana ja turvata lapselle hyvät mahdollisuudet laitospalvelun jälkeiseen elämään ja ihmissuhteisiin, on tärkeää, että tarkkaan harkitaan, keille/kenelle lapsille/lapselle palvelu sopii ja ketkä/kuka siitä tosiasiallisesti hyötyy. Lapsella on oltava aito mahdollisuus siirtyä muuhun sijaishuollon palveluun, heti kun lapsi ei enää tarvitse suljettua laitospalvelua. Palveluiden sisältö ja laatu on ydinkysymys, jotta palvelu ei ole pelkkää eristämistä ja säilyttämistä.

Esitysluonnoksen rakenne on jossain määrin ongelmallinen. Esimerkiksi osa yleisiin säännöksiin kirjatusta hyvin yksityiskohtaisista säännöksistä vaikeuttavat kokonaisuuden hallintaa ja tulkintaa (esim. kuntouttavan suljetun laitospalvelun ja erityisen huolenpidon jakson säännösehdotusten paikka). Uudet säännökset, jotka sisältävät useita säännösviittauksia, tekevät tulkinnasta ja säännösten soveltamisesta haastavaa. MLL korostaa myös, että toimeenpanoon on kiinnitettävä paljon huomiota ja varattava siihen myös resursseja. Toimeenpano vaikuttaa siihen, miten lakeja käytännössä sovelletaan ja soveltaminen ratkaisee pitkälti sen, miten lain säätäjän tavoitteet ja lapsen oikeudet käytännössä toteutuvat. Esitysluonnoksessa kuntouttavan suljetun laitospalvelun säännösehdotukset (49 a-h §) ja erityisen huolenpidon jakson säännösehdotukset (60 a-c §) oli kirjattu lastensuojelulain 9 lukuun (Huostaanotto) (esitysluonnoksen s. 175). Tarkoitus oli ilmeisesti kirjata ne 10 lukuun (Sijaishuolto)?

MLL pitää hyvänä, että esitysehdotuksessa on pyritty vahvistamaan sääntelyä, jolla pyritään estämään luvatta laitoksesta poistumista ja tehostamaan lapsen palauttamista laitokseen. Nk. hatkaaminen muodostaa merkittävän riskin lapsen hyvinvoinnille ja vaarantaa lapsen turvallisuuden monin tavoin. Ilmiön osalta vaikutusten arviointi on kuitenkin jäänyt puutteelliseksi ja on vaikea ottaa kantaa siihen, miten tehokas sääntelyehdotuksen kokonaisuus tältä osin on ja onko säännösehdotuksilla onnistuttu vaikuttamaan mm. hatkaan liittyviin veto- ja työntekijöihin (ks. esim. hatkaamisen veto- ja työntekijöistä lapsiasiavaltuutetun julkaisu ”Hatkassa lapsen silmin. Analyysi lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistuneiden lasten kyselytutkimuksesta” <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165358/Hatkassa%20lapsen%20silmin.pdf?sequence=1&isAllowed=y> ).

Esitysluonnoksessa ei ole pohdittu säännösehdotuksen vaikutuksia niiden vammaisten lasten oikeuksien toteutumiseen, jotka ovat lastensuojelun sijaishuollossa. Tähän asiaan tulee jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota.

MLL esittää huolensa myös sosiaalihuoltoon kohdistuvista leikkauksista. On epäselvää, mitä vaikutuksia tulevilla sosiaalihuoltolain muutoksilla on mm. lastensuojelupalveluihin, niiden laatuun ja saatavuuteen sekä ennaltaehkäisevään työhön. Tätä olisi tullut tarkastella osiossa ”Suhde muihin esityksiin”.

MLL on lausunnossaan vastannut lausuntopyynnön useisiin kohtiin ”ei kantaa”. MLL tulkitsee, että ”Kyllä, pääosin” tarkoittaa, että väite pitää useimmiten paikkansa, vaikka ei välttämättä aina. Vastaavasti ”Ei pääosin” tarkoittaa, että väite ei useimmiten pidä paikkaansa, mutta joitakin osia siitä voi pitää totena. Näiden välistä puuttuu vaihtoehto, joka kuvaisi enemmän tilanteen ristiriitaisuutta ja heijastaisi epävarmuutta tai vaihtelua tilanteessa (jossain määrin/osittain).

Helsingissä 12.6.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Milla Kalliomaa, pääsihteeri

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja

Kirsi Pollari, erityisasiantuntija

Pollari Kirsi  
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry